

BABEȘ- BOLYAI UNIVERSITY

THE FACULTY OF PHILOLOGY

**WHEAT AND BREAD IN THE TRADITIONAL
CULTURE
MYTHICAL AND SYMBOLICAL DIMENSIONS**

SUMMARY

LEADING SCIENTIST

PROFESSOR DR. ION SECULEAN

POST-GRADUATE

LAURA TROSAN

CLUJ-NAPOCA

2011

CONTENTS

ARGUMENT

Chapter I   **Wheat: source of food and aliment**

1.1 Classic Antiquity and Middle Ages alimentation

1.2 Presence of wheat in the alimentation of the traditional civilization

Chapter II   **Agricultural labour, stepping stones in the agrarian vulgar calendar, Romanian agricultural technologies**

2.1 Short historical account of the cultivation of wheat

2.2 Symbolical significances of wheat

2.3 Romanian agricultural technologies

2.3.1. Arable land inside set bounds – agricultural systems

2.3.2. Varieties of grown wheat

2.3.3. Sustenance of agricultural cultivation – means of defence

2.3.4. Ploughing agricultural land in Transylvania. Starting the ploughing. The ploughing festivity. Magical practices. Plough typologies – description

2.3.5. Sowing the fields

2.3.6. Harrowing the fields

2.3.7. Harvesting, the climax of the community life

Chapter III   **The Bread**

3.1 The bread

3.2 The Christian tradition and the Holly Scripture on the holly bread

3.3 Coliva (boiled wheat and nut sweet)

3.4 The significance of wheat found in customs related to life and death

3.6 Customs associated with memorials: The tree of the dead, the Rise of the Lord, Atonement, Heores' Day, Pentecost

Chapter IV   **The presence of wheat in the magical acts and in the traditional medicine**

Conclusions

General bibliography

Annexes: **Informers' list, field photographs, questionnaires and field research data sheets**

Key words: cultivation, civilization, alimentation, agriculture, wheat, coliva, bread, evolution, empirical medicine, types of cultivation, customs

In the XXIst century the Romanian village is no longer the village known before the War, it is a village which suffered an irreversible transformation of the rural life conditions, it is a village which has empty stables and sheds and uncultivated fields. The Romanian village continues to exist but it is aged and deserted by its youth. The Romanian peasant survived because he got used to live without opposition alongside laws and governments which were meant to protect him.

This study tries to offer a unitary image on an ancient occupation – agriculture, focusing on a plant which has been in the centre of many scientific studies: the wheat. This subject, the wheat and its course to become bread, will be approached from an ethnographical, historical and sociological perspective.

The customs related to agricultural labour which survived in the collective memory are: going to the field, the trailing of the first furrow, the sowing, the maintenance of the allotments, the harvesting (these customs didn't retain their symbolic ritual character), the interdiction of women participating in certain tasks, the customary law of confession before sowing (these customs have gradually died out when the CAP and the commuters appeared). CAP were communist production co-operatives. The agricultural reform imposed by the CAP was designed to achieve a modern agricultural system and the tractor was considered the symbol of the collectivization. This reform aimed to transform the peasant into a profit driven worker. Unfortunately what it actually achieved was to contribute to the dismissal of some very old practices and customs and in some cases to the disappearance of some villages. This was made possible because the customs in question were no longer purposeful and those who were still practising them were only doing it because „that's what they saw” without any real meaning.

The confession which took place before sowing was still practiced in some areas where the CAP didn't reach but the interdiction of women performing some tasks was

abandoned. Women actually became an important labour force as men were commuting to the cities. The socialist CAP also introduced the concept of occupational specialization so people were working in specific areas becoming zootechnicians, technical workers, mechanics, pensioners and after 1989 the village community became familiar with the unemployed and the private employers.

This study will examine the functions of agrarian customs and the internal dynamics of each ritual. In the specialized literature the wheat cultivation has been presented in a quite fragmented manner. There are various prodigious technical studies which deal with sowing and harvesting from an industrial point of view without touching on the structure of the population, mentalities or rituals. The same inconvenience can be found in the studies regarding the description of the agricultural labour rituals which deal only with accounting structural details and their meaning.

The study is an attempt to present this theme as a unit, discussing the technical aspect (describing the practical agricultural labours, the tools used, the various types of seeds, the modalities of protecting the crops, the ways of fertilizing the soil, the harvesting process) as well as presenting the psychological aspect (the rituals and the customs focused on wheat and the final product – bread). We have started with the information offered by history through archeology and historical sources about the presence of wheat across human evolution, then we have converged towards the rural sociology studies, combining all with the materials and monographs provided by the ethnographical field.

A view of the impact of the communist regime on the rural world, on the irreversible modifications of the human spirituality and mentality can help us understand the reasons that made people give up on cultivating the fields. The oral history and the field research offer countless testimonies about this rural drama which reflect the aged state of the villages, deserted but still alive with traditions which are there to be consigned.

In the first part of this study - **Wheat: source of food and aliment** (Chapter I) we have tried to show the connection between alimentation and cultivation in certain regions. Changes in alimentation were slow to occur, sometimes hard to perceive and always related to the history and the geography of that region. When we talk about a certain period's alimentation habits we will look at alimentation as a whole, referring to the oldest recipes and to different ways of preparation and conservation. There were references made to the festivities around alimentation because an important aspect is also the sharing of the food

with the community. In our villages there are still households in which the wheat is utilized as the primary source in making certain foods.

Analyzing the archaeological discoveries we can establish which were the main wheat types used in our country: *Triticum aestivum*, *Triticum dicoccum*, *Triticum monococcum*, *Triticum durum*, *Triticum dicoccoides*. The wheat was consumed either boiled (like porridge) or transformed into flour and used to bake bread or pita. The actual eating was an art form, the dining area was a place destined to combine the pleasure of eating with the pleasure of conversing and later it becomes a place which shows social hierarchy.

The second part of this study - **Agricultural labour, stepping stones in the agrarian vulgar calendar, Romanian agricultural technologies**(Chapter II) analyzes the main aspects concerning the agriculture of wheat: short description of the process of wheat cultivation, the symbolism of wheat cultivation, arable land inside set bounds, types of wheat, maintenance of the agrarian cultures, means of protection, typology of ploughing, sowing the fields, harrowing the fields, harvesting - the climax of the community life, magical practices.

The ploughing was the starting point of the agrarian year, this meaning that it held a special significance for the whole community. In Transylvania ploughing was done in the following ways: „breaking ground”, „ploughing on sides”, „coming together”, „ploughing in saddle”.

The ploughing and sowing are very important and decisive moments as agrarian works and to ensure success a series of magical acts, rituals and special rules were required.

The ploughs were classified in: ploughs with a fixed mouldboard or asymmetric and ploughs with a changeable mouldboard or symmetric.

The sowing process varied depending on the geographical area, weather conditions and types of grain. The first seeds to be sowed were barley and oats which were possible to be sowed immediately after the soil defrosted. Then followed the wheat, potatoes and corn. The sowing was supposed to be finished by the first of May (in the old style, Arminden) and was performed in two ways: sowing in furrows and sowing under furrows.

The harvesting means accomplishment and completion and it was done usually between June and August. „Harvesting will be done when the ear is curled and the grain is hard when bitten”. Harvesting was all manual, the wheat was reaped with the sickle so that

the sheaf would remain clean. The sheaves were a bundle of two or three bunches of stalks tied together with stalks in a knot made „in cross” or „hammer” and afterwards stacked on the field in ricks.

Reaping with the scythe appeared after the Second World War and it increased the yield while avoiding wastage of grains. The mechanical reaper was introduced only after the collectivization took place. This new and modern reaping process would end with the threshing of the straws.

Threshing with animals (horses and bulls) was done in various ways: through stepping or through knocking by roller. Threshing machines appear in the XXth century, especially between the two world wars but will take over in our villages only after the collectivization.

Unfortunately many of the ancient customs were abandoned but they can still be studied in some villages because they are present in a simplified and modified form: the splatter with holly water of the grains, the prayers before and after the labour, the commitment to perform certain tasks in special days, the sanctification of the crops.

The third part of the study - **The Bread** (Chapter III) deals with this product, the bread, and the different forms in which wheat is present: grains – coliva, flour – the daily bread as well as the consecrated, liturgical bread – the holly bread. Relying on the applied questionnaires and the field research we have studied the presence of wheat in the rituals of life and death.

The oldest accounts about the presence of bread on the North side of the Danube date from the fifth century BC, from Xenofon, who recounts about the unrisen breads; in the first century AC, Pliniu the Elder notes about the fine tasting bread (made of oats) which existed in this area.

Our lexical fund retained many Latin words expressing the operations of transforming wheat into bread proving the continuity of household work: to grind: *machinare* – măcinare; wind-mill: *mola* – moara; pressing: *pinsare* – pisare; barley press: *pilla* – piuă; flour: *farina* – făină; sieve: *cibrum* – ciur; dough: *allevatum* - aluat; kneading: *fermentare* – frământare; shaping the dough: *subigere* - soage (a da formă pâinii); board: *copertorum* – cărpător; *testum* – țest; baking: *coquere* – coacere; oven: *coctorium* – cuptor; bread: *panis, panem* – pâine.

Coliva is an aliment utilized in religious rituals about the end of life, representing an offering given by Christians to their church. It symbolizes the Body and it is the expression of the popular belief in Resurrection.

The Rise of the Lord (Atonement, Heroes' Day), Pentecost and the Tree of the Dead are some of the customs we have approached in our field research. Our main objective was to find as many authenticity elements kept while performing these rituals as we could. We have also tried to find out when and the reasons why some ritual sequences were abandoned .

The fourth part of the study deals with **the presence of wheat in the magical acts and in the traditional medicine** (Chapter IV). The traditional therapeutic system is based on the magical effects and the symbolism of the objects used and it combines natural remedies with psychotherapeutic effects.

The wheat is present under all its forms in this empirical medical field (grains, flour, bran, bread, braids) and it is used to treat both humans and animals.

Today the magical acts, incantations and traditional medical knowledge is hardly ever used in rural areas and this well of knowledge is less and less accessed by people. The informers were weary of speaking about magic because they didn't want to be ridiculed in the village.

The last part, the fifth, contains the bibliography used to elaborate this study.

The annexes contain: the informers' list, images taken while researching in the field and some questionnaires that were applied.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

1. **ANDRE, J.**
1961 *L'alimentation et la cuisine a Rome*, Paris
2. **ARIËȘ, P; DUBY, G.**
1995 *Istoria vieții private*, vol.5, București, Edit. Meridiane
3. **AVRAM, Vasile**
2002 *Câteva considerații privind situația etnologiei românești la ora actuală*, în *Memoria ethnologica*, nr. 2-3, An II
4. **BĂLĂNESCU, Aurelia**
2003 *Claca de seceriș în Lăschia*, în *Memoria ethnologica*, nr. 8-9, An III
5. **BÂLE, Simona, Bâle Alexa, Gavril**
2002 *Ce fac gospodarii din Sisești când se apropie primăvara*, în *Memoria ethnologica*, nr. 2-3, An II
6. **BÂLE, Simona, Bâle Alexa, Gavril**
2003 *Ziceri despre primăvară*, în *Memoria ethnologica*, nr. 2-3, An II
7. **BÂRLEA, Gheorghe Mihai**
2002 *Miturile și tentația (re)actualizării*, în *Memoria ethnologica*, nr. 2-3, An II
8. **BÂRSAN, Oana Otilia**
2003 *Obiceiuri la început de an în Bârsana*, în *Memoria ethnologica*, nr.6-7, Baia Mare
9. **BELU, Ioan**
2002 *Udătorul din Cufoaia*, în *Memoria ethnologica*, nr. 2-3, An II
10. **BERCIU, Dumitru**
1961 *Contribuții la problema neoliticului în România, în lumina cercetărilor arheologice*, București
11. **BERDAN, Lucia**
1999 *Fețele destinului. Încursiune în etnologia românească a riturilor de trecere*. Iași, Edit. Universitatea Al.I. Cuza
12. **BERNEA, Ernest**
1968 *Introducere la studiul obiceiurilor*, în *Revista de etnografie și folclor*, tom XIII, nr. 5
13. **BILȚIU, Pamfil**
2002 *Contribuții la cercetarea magiei în Maramureșul istoric și Țara Lăpușului*, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, Cluj Napoca, Edit. Alma Mater, p.341353
14. **BILȚIU, Pamfil**
2003 "Cu căruțul", un vechi obicei consacrat primului plugar ieșit la arat. În *Memoria ethnologica*, nr.6-7, AnIII, Baia Mare
15. **BILȚIU, Pamfil**
2005 *Mesele țaranului maramureșean în tradiții, credințe și obiceiuri*, în *Memoria Ethnologica*, nr.14-15, ian. – iun., V
16. **BÎRLEA, Ovidiu**
1969 *Metode de cercetare a folclorului*, București, Editura pentru literatură

17. **BOANGIU, Gabriela**
2007 *Sacralitatea darului simbolic în cadrul obiceiurilor de iarnă din zona etnografică a Olteniei*. în Memoria Ethnologică, nr.22-25, iulie – decembrie VII
18. **BOCĂNEȚU, Alexandru**
1927 *Terminologia agrară în limba română, în, Codrii Cosminului, II*
19. **BOCȘE, Maria**
1977 *Grâul, finalitate și simbol în obiceiurile cu caracter agrar din Valea Barcăului*. In: *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, nr. IX, Cluj-Napoca
20. **BOCȘE, Maria**
2006 *Obiceiuri tradiționale românești din Transilvania. Sărbători, credințe, rituri și mituri*, Edit. SC Hiperborea Impex SRL, Cluj-Napoca
21. **BOROICA, Ioan**
2006 *O culegere de folclor din Maramureș de la jumătatea secolului al XIX-lea*. în *Acta Musei Marmorosiensis*, nr. V, Sighetul Marmației
22. **BORZA, Alecsandru**
1968 *Dicționar etnobotanic*. București Edit. Academiei Române
23. **BOT, Nicolae**
1977 *Funcțiile agrare ale colindatului*, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, nr. IX, Cluj-Napoca
24. **BOT, Nicolae**
1980 *Obiceiuri agrare și pastorale din zona Codrilor Sătmăruului*, în *Studii și Comunicări*, Nr. IV, Satu Mare
25. **BOT, Nicolae**
2008 *Cântecele cununii*, în *Studii de etnologie*, volum îngrijit de Ioana Bot și Ileana Benga, Edit. Casa Cărții de Știință
26. **BRANIȘTE, Erne**
2002 *Liturgica Specială*, Ed. Nemira
27. **BUDIȘ, Monica**
1998 *Microcosmosul gospodăresc. Practici magice și religioase de apărare*, Colecția Paideia Științe. Seria de antropologie culturală și etnologie, București, Edit. Paideia
28. **BUJOREANU, George**
2001 *Boli, leacuri și plante de leac cunoscute de țărănimea română*, București, Edit. Paideia, Colecția Științe sociale
29. **BURGHELE, Camelia**
2000 *În numele magiei terapeutice*, Zalău, Edit. Limes
30. **BURGHELE Camelia**
2008 *Scenarii magico –rituale în terapia tradițională individuală și colectivă*, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*
31. **BUTTITTA, Ignazio**
2008 *Il simbolismo della spirale nella panificazione cerimoniale*. In: *Memoria Ethnologica*, nr.28-29, iul. – dec. VIII
32. **BUTURĂ, Valer**
1935 *Plante cunoscute și întrebuințate de românii din Ardeal. Note Etnobotanice*, în

Buletinul gradinii Botanice și al Muzeului Botanic, Universitatea din Cluj, vol.XV, Nr. 1-4

33. **BUTURĂ, Valer**
1936 *Plante cunoscute și întrebuințate de românii din Transilvania*, în Buletinul gradinii Botanice și al Muzeului Botanic, Universitatea din Cluj, vol.XVI, Nr. 1-4
34. **BUTURĂ, Valer**
1971 *Sisteme de cultură în Munții Apuseni*, în *Apulum*, VIII
35. **BUTURĂ, Valer**
1989 *Străvechi mărturii de civilizație românească*. București: Edit. Științifică și Enciclopedică
36. **BUZILĂ, Varvara**
1999 *Pâinea aliment și simbol. Experiența sacralului*, Edit. I.E.P. Știința, Chișinău
37. **Candrea, Aurel**
2003 *Folclorul român medical comparat*, Editura Enciclopedică, București,
38. **CAPIDAN, Theodor**
1926 *Românii nomazi*, Cluj- Napoca
39. **CÂNDEA, Aurel, I.**
1999 *Folclor medical român comparat. Privire generală. Medicină magică*. Iași, Edit. Polirom
40. **CÂRCIUMARU, Marin**
1983 *Considerații paleoetnobotanice și contribuții la agricultura geto-dacilor, Thraco-Dacica*, IV, 1-2
41. **CÂRCIUMARU, Marin**
1984 *Considerații paleoetnobotanice și contribuții la agricultura geto-dacilor (II)*, Thraco-Dacica, V, 1-2
42. **CÂRCIUMARU, Marin**
1986 *Considerații paleoetnobotanice și contribuții la agricultura geto-dacilor (II)*, Thraco-Dacica, VII, 1-2
43. **CÂRCIUMARU, Marin**
1987 *Plante folosite de traco-geto-daci (încercare de sinteză) (V)*, Thraco-Dacica, VIII, 1-2
44. **CÂRCIUMARU, Marin**
1996 *Paleontobotanica. Studii în preistoria și protoistoria României. Istoria agriculturii în România*, Iași, Edit. Glasul bucovinei Helios
45. **CÂRCIUMARU, Marin; PLEȘA, Mariana; MĂRGĂRIT, Monica**
2006 *Omul și plantele. Manual de analiză carpologică*, București, Edit. Cetatea de Scaun
46. **CHEVALIER, Jean, GHEERBRANT Albert**
1994-1995 *Dicționar de simboluri (mituri, vise, obiceiuri, forme, figuri, culori, numere)*, Vol. I, II, III, București: Edit. Artemis

47. **CIUBOTARU, I.H.**
1991 *Valea Șomuzului Mare*. Monografie folclorică. In: *Caietele Arhivei de Folclor*, X, Edit. Academiei Române, filiala Iași
48. **CIUBOTARU, Silvia**
2005 *Folclorul medical din Moldova. Tipologie și corpus de texte*, Edit. Univ. "Al.I.Cuza", Iași
49. **CIUTĂ Marius, MARC Antoniu-Tudor**
2009 *Două piese ceramice minore descoperite în situl Șeușa – „Gorgan”, com. Ciugud, jud. Alba*, Studia Universitatis Cibiniensis • Series Historica, tomul 6/2009
50. **COATU, Nicoleta**
1998 *Structuri magice tradiționale*, București, Edit. BIC ALL s.r.l.
51. **COMȘA, Eugen**
1987 *Neoliticul pe teritoriul României. Considerații*, București
52. **Comșa, Eugen**
1993 *Creșterea animalelor domestice în cursul epocii neolitice pe teritoriul Banatului*, în *AnB(SN)* nr. 2
53. **CORFUS, Ilie**
1982 *Agricultura în Țările Române (1948-1964). Istorie agrară comparată*. București, Edit. Științifică și Enciclopedică
54. **CORNIȚĂ, Constantin**
2002 *Reflecții privitoare la semnificațiile contemporane ale culturii populare maramureșene în cadrul matricei etnologice și antropologice românești*, în *Memoria ethnologica*, nr. 2-3, An II
55. **CRIȘAN, I.H.**
1977 *Burebista și epoca sa*, București
56. **CRIȘAN, Ion Horațiu**
1993 *Civilizația geto dacilor*, București, Edit. Meridiane
57. **CUCEU, Ioan**
1973 *Obiceiuri și credințe privitoare la seceriș din materialele Arhivei de Folclor Cluj*, în *Anuarul muzeului Etnografic al Transilvaniei*, 1971-1973
58. **CUCEU, Ioan , CUCEU, Maria**
1983 *Actualitatea unei teme etnografice și de folclor: obiceiurile agrare*, În *Anuarul de Folclor*, Nr. III-IV
59. **CUCEU, Ioan**
1988 *Vechi obiceiuri agrare românești*, București, edit. Minerva
60. **CUCEU, Ioan**
2000 *Probleme actuale în studierea culturii tradiționale*, Cluj Napoca, Edit. Presa Universitară clujeană
61. **CUCEU, Maria**
2003 *Ritualul agrar al cununii la seceriș*, Edit, Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca

62. **DAICOVICIU, Hadrian**
1972 *De la Burebista la cucerirea romană*, Cluj-Napoca
63. **DENAEYER, Simone**
1991 *Aspects ethnobotaniques de l'histoire des blés, La culture du Pain. Aspects d'une recherche multidisciplinaire*, Bruxelles
64. **DELR**
1984 *Dicționarul explicativ al limbii române*, Edit. Academiei RSR, București
65. **DLR**
1974 *Dicționarul limbii române*, tom VIII, Edit. Academiei de Științe a RSR, București
66. **DENNELL, R.W.**
1978 *Archaeobotany and Early Farming in Europe*, în *Achaeology*, vol. 31
67. **DRĂGOI, ROȘCA Teodora**
2003 *Pâinea liturgică și pâinea consacrată în ritualuri nord- Transilvănene*, în *Tibiscum*, Caransebeș
68. **DUMISTRĂCEL, Stelian**
2003 *Graiul pâinii în lumina lingvisticii integrale coșeriene*, în *Limba română*, Chișinău, an XIII, nr. 4-5
69. **DUMITRESCU, Ionel Claudiu**
2011 *A existat un genocid prin înfometare în România?*, *Revista Memoria*, www.revista.memoria.ro, nr.71
70. **DUNCA, Petru**
2003 *Către o antropologie culturală a alimentației: Actul alimentar - un act cultural*, în *Memoria ethnologica*, nr. 8-9, an III
71. **DUNCA, Petru**
2003 *Actul alimentar, act cultural*. In: *Memoria Ethnologica*, nr.8-9, iul. – dec.
72. **DUNCA, Petru**
2004 *Alimentația și contextele culturale din evul mediu și până astăzi*. In: *Memoria Ethnologica*, nr.11-13, iul. – dec. IV
73. **DUNCA, Petru**
2004 *Repere în antropologia alimentației*, Iași, Edit. Fundației AXIS
74. **DUNCA, Petru**
2004 *Alimentația și contextele cultural din Evul Mediu li până astăzi*, în *Memoria ethnologica*, nr. 11-13, an IV
75. **DUNCA, Petru**
2005 *De la grâu la pâine – o perspectivă antropologică*, în *Memoria ethnologica*, nr. 16-17, An V
76. **DUNCA, Petru**
2005 *Alimentația și contextele cultural din Evul Mediu li până astăzi*, în *Memoria ethnologica*, nr. 14-15, an V
77. **DUNCA, Petru**
2006 *De la grâu la pâine: pâinea sacră*, în *Memoria ethnologica*, nr. 18-19, An VI
78. **DUNCA, Petru**
2006 *Grâul în practicile rituale calendaristice din tradiția românească*, în *Memoria ethnologica*, nr. 20, iulie-decembrie, An VI

79. **DUNCA, Petru**
2007 *O tehnică de acces la sacru: gastronomia rituală la popoarele romanice*, în Memoria ethnologica, nr. 24-25, An VII
80. **DUNCA, Petru**
2007 *O tehnică de acces la sacru: Gastronomia rituală la popoarele romanice*. In: Memoria Ethnologica, nr.24-25, iul.-dec. VII
81. **ELIADE, Mircea**
1975 *Traite d'histoire des religions*, cap. *L'agriculture et les cultes de la fertilitate*, Edit. Petite Bibliotheque Payot, Paris
82. **ELIADE, Mircea**
1991 *Eseuri*, București, Edit. Științifică
83. **ELIADE, Mircea**
1992 *Tratat de istoria religiilor*, București, Edit. Humanitas
84. **EVSEEV, Ivan**
2001 *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*. Timișoara: Edit. Amarcord,. Ediția a II-a revizuită și adăugită
85. **FÂT, Parasca**
2003 *Credințe și obiceiuri de primăvară*, în Memoria ethnologica, nr. 2-3, An II
86. **FONTES HIST**
1975 *Fontes Historiae daco-romanae*, Edit. Academiei, vol. II, București
87. **GAVRILUȚĂ, Nicu**
1998 *Mentalități și ritualuri magico-religioase. Studii și eseuri de sociologia sacralului*, Edit. Polirom, Iași
88. **GAZDA, Clara**
2006 *Funcțiile obiceiurilor funerare*. In: *Obiceiuri de înmormântare la românii ardeleni 1817*, X, Budapesta
89. **van GENNEP, Arnold**
1996 *Rituri de trecere*, Edit. Polirom, Iași
90. **GHERMAN, Traian**
1971-1973 *Răspântii în evoluția obiceiurilor agrare la românii din Transilvania în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în Auarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, Cluj Napoca
91. **GHINOIU, Ion**
1986 *Vîrstele timpului*, București, Edit. Meridiane
92. **GIURĂSCU, C.C.**
1973 *Formarea poporului roman și a limbii române*, Edit. Scrisul românesc, Craiova
93. **GLODARIU, Ion, IAROSLAVSCHI, Eugen, RUSU- PESCARU, Adriana, STĂNESCU, Florin**
1996 *Sarmizegetusa Regia, Capitala Daciei Preromane*, Deva
94. **GOIA, Ioan Augustin**
2008 *Tendențe în viața economică a satului Hășdate în intervalul de timp 1930- 2008* în Sate contemporane din România: deschideri spre Europa. Aplicație zonală, județul Cluj, Cluj Napoca

95. **GOROVEL, Artur, Ciușanu, Gh. F.**
2000 *Credințe și superstiții românești*, Editori Irina Nicolau și Carmen Huluță, Edit. Humanitas
96. **GUIAINE, JEAN**
1991 *Pour une Archéologie agraire*, Paris, Armand Colin
97. **IAROSLAVSCHI, Eugen**
1997 *Tehnica la daci*, Cluj Napoca
98. **IONICĂ, Ion I.**
1986 *Dealul Mohului. Ceremonia agrară a cununii în Țara Oltului*, București, Edit. Minerva
99. **IRIMIEȘ, Dumitru**
1978 *Forme și mijloace de apărare a recoltelor*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, Cluj Napoca, nr. X
100. **IȘFĂNONI, Doina**
2002 *Interferențe dintre magic și estetic în recuzita obiceiurilor tradiționale românești din ciclul vieții*, Edit. Enciclopedică, București
101. **IȘFĂNONI, Rusalin**
2004 *Pădureni Hunedoarei*, Edit. Mirabilis
102. **IȘFĂNONI, Rusalin**
2003 *Interdependența dintre agricultură și creșterea vitelor în ținutul Pădurenilor*, în, Revista de Etnografie și Folclor, Miorița, Nr.10
103. **IUGA, Dumitru**
2003 *Obiceiuri agrare de primăvară*, în Memoria ethnologica, nr. 6-7, An III
104. **IZVOARE**
1964 *Izvoare privind istoria României*, Edit. Academiei, București, p.96, 397
105. **KOS, Karoli**
1957-1958 *Plugul satului din colecțiile Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, Cluj Napoca
106. **KOS, Karoli**
1965-1967 *Vechi formă de muncă, în câteva sate din jurul Clujului*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, Cluj Napoca, 1969, nr. VIII
107. **KOS, Karoli**
1999 *Studii de etnografie*, București, Edit. Kriterion
108. **LA CULTURE DU PAIN**
1991 *Aspects d'une recherche multidisciplinaire*. In: *Ethnologie Européenne*, Bruxelles
109. **LAPLANTINE, Francois**
2000 *Descrierea etnografică. Seria sociologie antropologie.*, Traducere de Elisabeta Stănculescu și Gina Grosu, Iași, Edit. Polirom
110. **LÉVI-STRAUSS, Claude**
2001 *Conservare, constrângere și cultură*, în Memoria ethnologica, nr. 1, An I

111. **LOTMAN, I.**
1974 Studii de tipologia culturii, București, Edit. Univers
112. **LUPESCU, Mihai**
2000 *Din bucătăria țaranului roman*, București, Edit. Paideia
113. **LUPȘE, Loredana**
2006 Obiceiuri ale primăverii și verii la Valea Chioarului, în *Memoria ethnologica*, nr. 18-19, An VI
114. **MACREA, Mihail**
1969 *Viața în Dacia Romană*, București, Edit. Științifică
115. **MARIAN, Florea Simion**
1886 *Descânțete poporane române*, Cernăuți, 1886
116. **MARIAN, Florea Simion**
1893 *Vraji, farmece și descânțete*, Edit. Lito-tipografia Carol Göbl
117. **MARIAN, Florea Simion**
1996 *Descânțete poporane române. Vraji, farmece și desfaceri*, Editura Coresi, București, 1996
118. **MARIAN, Simion Florea**
1995 *Înmormântarea la români. Studiu etnografic*, Edit. Grai și suflet – Cultura Națională, București
119. **MARIAN, Florea Simion**
2000 *Botanica românească, Ediție îngrijită, cuvânt înainte și note de Antoaneta Olteanu*, București, Edit. Paideia, Colecția științe sociale
120. **MARICA, Gheorghe, Em.**
2004 *Satul ca structură psihică și social*, Cluj Napoca, Edit. Argonaut
121. **MARINESCU, Valenrina**
2002 *Muncile casnice în satul românesc actual*, Edit. Polirom
122. **MARIȘ, Ștefan**
2008 *Symbolic Elements in the Funerary Rituals in Cupșeni*. In: *Memoria Ethnologica*, Nr. 28-29, iul. – dec. an VIII, Baia Mare
123. **MAUSS, Marcel – HUBERT, Henry**
1996 *Teoria generală a magiei*, Edit. Polirom, Iași
124. **MAUSS, Marcel**
1997 *Eseu despre dar*, Edit. Polirom, Iași
125. **MAUSS, Marcel**
2003 *Manual de etnografie*. Iași, Edit. Institutul European
126. **MALRAIN, François, Matteredne Véronique, Méniel Patrice**
2002 *Les paysans gaulois, Collections des Hesperides*, Paris, Edit. Errance
127. **MESNIL, Marianne**
1997 *Etnologul, între șarpe și balaur, Marianne Mesnil, Assia Popova, Eseuri de mitologie balcanică*, Edit. Paideia

128. **MIHAIU, Ligia**
2005 *La médecine traditionnelle roumaine entre empirisme et magie*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei
129. **MIHALACHE, Carmen și PASCU, ANA**
2006 *Vorbe și bucate din Țara Hațegului*, București, Edit. Paralela 45
130. **MOCANU, Augustin**
2004 *Pomul mortului*. In: *Memoria Ethnologica*, nr.11-13, IV, Baia Mare
131. **MORARU, Georgeta**
1996 *Agricultura tradițională în estul Câmpiei Române la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, în Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor "Constantin Brăiloiu" București, Edit. Academiei Române, tom7
132. **MUNTEANU, Simona**
2002 *Substraturi arhaice în practici magice ale sistemului de credințe din Zona Bran*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, Cluj Napoca, Edit.Alma Mater
133. **MUREȘAN, Mihaela**
2003 *Simbolistica grâului în obiceiurile, credințele și practicile popularea românești*, Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei
134. **MUREȘANU, Pompei**
1975 *Credințele țăranilor români despre influența lunii asupra culturilor cerealiere în lumina ultimelor cercetări privind fiziologia plantelor și animalelor*, în Biharea, Culegeri de studii și materiale de etnografie și artă, Muzeul Țării Crișurilor
135. **NEAGA, Gavril**
2007 *Ritualul înmormântării în satul Drighiu din județul Sălaj*. In: *Caiete Silvane*, septembrie, Zalău
136. **NICOARĂ, Toader**
2001 *Transilvania la începuturile timpurilor moderne (1680-1800). Societate rurală și mentalități collective*, Cluj Napoca, Edit Dacia
137. **OLINESCU, Marcel**
2001 *Mitologie românească*, Editura Saeculum, București
138. **OLTEANU, Antoaneta**
1997 *Ipostaze ale maleficului în medicina magică*, București, Edit.Paideiam, Seria de antropologie cultural și etnografie
139. **OLTEANU, Antoaneta**
1998 *Metamorfozele sacralului. Dicționar de mitologie populară*, București, Edit.Paideia Seria cărților de referință
140. **PAMFILE, Tudor**
1911 *Boli și leacuri la oameni, vite și păsări după datinile și credințele poporului român*, București
141. **PAMFILE, Tudor**
1913 *Agricultura la români, Studiu etnografic cu un adaus despre măsurătoarea pământului*, București

142. **PAPP, Ladislaus Basilius**
2006 *Disertație inaugurală istorico-medicală*, Trad.Varga Attila, în *Obiceiuri de înmormântare la românii ardeleni 1817*, Budapesta
143. **PAVELESCU, Amalia, PAVELESCU, Gheorghe**
2002 *Empirism și magie în terapia tradițională*, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, Cluj Napoca, Edit.Alma Mater
144. **PAVELESCU, Gheorghe**
1998 *Magia la români, Studii și cercetări despre magie, decsânte și mană*, București, Edit. Minerva
145. **PĂDUREAN, Dominuț**
2007 *Considerații privind morile de piatră (șteampurile) și morile de lână (pivele) de pe cursul superior al Arieșului (secolele XVI- XX)*, în *Anuarul Muzeului Etnografic al transilvaniei*
146. **PETRECU- DÂMBOVIȚA, M.**
2001 *Eneoliticul timpuriu*, în *Istoria Românilor*, vol.I, Moștenirea timpurilor îndepărtate, București
147. **POP, Dumitru**
1960 *Plugușorul în Transilvania*, în *Revista de Folclor*, nr. 1-2, V
148. **POP, Dumitru**
1974 *Le folklore roumain dans le cadre europeen*, în *Romania and european civilisation*, Cluj- Napoca
149. **POP, Dumitru**
1989 *Obiceiuri agrare în tradiția populara româneasă*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia
150. **POP, Laura**
2006 *Tehnică și magie în ocupațiile casnice tradiționale românești*. In: *Acta Musei Maramorosiensis*, Nr.V, Sighetul Marmației
151. **POP, Mihai – RUXĂNDOIU, Pavel**
1978 *Folclor literar românesc*, Edit. Didactică și Pedagogică, București
152. **POP, Mihai**
1999 *Obiceiuri tradiționale românești*, București, Edit. Univers
153. **POPESCU, Florina și PARFINOV Ana-Laura**
2010 *Alimentația tradițională în Dobrogea Sud*, în *Datina*, anul XVI, nr. 59, dec., seria nouă
154. **REBREANU, Eleonora**
1998 *Pâini și alte modelări din aluat în cadrul obiceiurilor legate de ciclul vieții*. In: *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, Cluj-Napoca
155. **RENFREW, J.M.**
1969 *The archeological evidence for the domestications of plant: methods and problems*, Londra
156. **ROTARU, Traian, ILUȚ, Petre**
1997 *Ancheta sociologică și sondajul de poinie. Teorie și practică*, Iași, Edit. Polirom
157. **SAVIN, Petronela**

- 2007 a *Pentru un studiu al frazeologiei cerealelor și preparatelor din cereal.* In: *Philologica Jassyensia*, an III, nr.1
158. **SAVIN, Petronela**
2007b *Actul hrănirii într-o frazeologie a atitudinii.* In: *Philologica Jassyensia*, an III, nr.2
159. **SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI**
2002 *Sărbători și obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român*, vol. II Banat, Crișana, Maramureș, Edit. Enciclopedică, București
160. **SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI**
2003 *Sărbători și obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român*, vol. III, Edit. Enciclopedică, București
161. **SCĂUNAȘU, Petrică**
2004 *Obiceiuri de arat și semănat în Oarța de sus. Memoria ethnologica*, nr.10 Baia-Mare
162. **SCĂUNAȘU, Petrică**
2002 *Obiceiuri și credințe. În Memoria ethnologica*, nr.2-3, Baia-Mare
163. **STANCIU, Ioan**
2008 *Obiceiuri și practice ale celor vii pentru cei morți*, www.crestinortodox.ro, vizualizare 16.03.2008
164. **SUCIU, Liliana**
2001 *Indicii pentru reconstituirea vieții cotidiene din așezările dacice. Aspecte ale alimentației*, în *Studii de istorie antică*, 2001
165. **SUCIU, Liliana**
2009 *Habitat și viață cotidiană în Dacia în Secolele I A Chr.- I P. Chr*
166. **SUIOGAN, Delia**
2002 *Primăvara și conotațiile ei mitico-simbolice*, în *Memoria ethnologica*, nr. 2-3, An II
167. **SUIOGAN, Delia**
2005 *Obiceiurile, modalități de actualizare a modelului socio-cultural.* In: *Memoria Ethnologica*, nr.16-17, iul. – dec. V
168. **ȘTIUCĂ, Narcisa**
2002 *Sărbătoarea plugarului, reconstituire și restituire*, *Memoria ethnologica*, nr.2-3
169. **TOȘA, Ioan**
1974-1975 *Contribuții etnografice la studiul sistemelor de agricultură transilvăneană*, în, *Auarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, Cluj Napoca, nr. VII
170. **TOȘA, Ioan**
1976 *Reflecția agriculturii transilvănene în colecțiile Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, în *Auarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, Cluj-Napoca, nr. VIII
171. **TOȘA, Ioan**
2000 *Crăciunul în lumea satului românesc de la sfârșitul secolului al XIX-lea.* Cluj-Napoca: Edit. Mediamira
172. **TOȘA, Ioan**
2002 *Cunoștințe despre arboriși plante și utilizarea lor în satul românesc de la sfârșitul secolului al XIX- lea*, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, Cluj Napoca, Edit.Alma Mater

173. **TOȘA, Ioan – MUNTEANU, Simona**
2005 *Contribuții la cunoașterea alimentației tradiționale. Alimentația de post la sfârșitul secolului al XIX.* In: *Acta Musei Porolisensis*, XXVIII, Zalău
174. **TOȘA, Ioan, BRAICA, Carmen**
2005 *Alimentația de dulce în satul românesc de la începutul secolului XX.* In: *Acta Musei Porolisensis*, XXVIII, Zalău
175. **TOȘA, Ioan; MUNTEANU Simona**
2006 *Contribuții la cunoașterea unor obiceiuri agrare de la sfârșitul secolului al XIX-lea,* În Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei
176. **TOȘA, Ioan**
2008 *Câteva aspecte privind cultura materială tradițională a localității Vălișoara,* în Sate contemporane din România: deschideri spre Europa. Aplicație zonală, județul Cluj, Cluj Napoca, p.2-3
177. **TOȘA, Ioan**
2008 *Dela grâu la pâine,* manuscris
178. **TROȘAN, Laura**
2008 *Semănatul grâului – moment de prag în calendarul agricol popular. Studiu de caz: satul Hășdate,* în volumul AFCN- Sate contemporane din România: deschideri spre Europa. Aplicație Zonală - jud. Cluj
179. **TROȘAN, Laura**
2008 *Tehnologii agrare românești - practici cu caracter magic,* în, Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei
180. **TROȘAN, Laura**
2009 *Prezența grâului în obiceiurile de înmormântare,* în, Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei
181. **VĂDUVA, Ofelia**
1979 *Cerealele în viața și cultura tradițională a poporului român.* In: *Revista Muzeelor,* nr.9-10, București
182. **VĂDUVA, Ofelia**
1981 *Repere simbolice în cultura popular- Pâinea și alte modelări din aluat,* în Revista de Etnografie și Folclor, Tom 26, Nr.1
183. **VĂDUVA, Ofelia**
1997 *Magia darului,* Edit. Enciclopedică, București
184. **VĂDUVA, Ofelia**
1996 *Pași spre sacru. Din etnologia alimentației românești,* București, Edit. Enciclopedică
185. **VEDINAȘ, Traian**
2001 *Introducere în sociologia rurală,* Iași, Edit. Polirom
186. **VLASSA, Nicolae**
1976 *Neoliticul Transilvaniei, Studii, articole, note.* Cluj Napoca
187. **VORONCA- NICULIȚĂ, Elena**
1998 *Datinile și credințele poporului roman, adunate și așezate în ordine mitologică,* Edit. Saeculum, I.O., București

188. www.coliva.ro
Datini, obiceiuri și superstiții/ Obiceiuri și practici magice ale celor vii pentru cei morți, p.
1-6, descărcare 03.16.2008
189. www.mitropolia.md
*Coliva, preparare, ingrediente și semnificație / Ieromonah Valentin MÎȚU, starețul
Mănăstirii Turnu, jud. Prahova*
190. www.procesulcomunismului.com/marturii
191. www.corneliu-coposu.ro/articole